

JOURNAL OF MODERN SCIENCE

TOM 4/58/2024

www.jomswsge.com

DOI: doi.org/10.13166/jms/193091

LESZEK GOŹDZIEWSKI

WSGE University of Applied Sciences
in Józefów, Poland

ORCID iD: orcid.org/0000-0002-0940-6838

BEZPIECZEŃSTWO – DEFINICJE I JEGO ISTOTA

SECURITY IN DEFINITIONAL TERMS

ABSTRACT

The sense of security constitutes one of the fundamental human needs. Due to the crucial role that security plays in the contemporary world and its impact on states, societies, and individuals, it is often a subject of analysis in scientific literature. The article focuses on the definition of security and its evolution in the context of the individual and society. The security of modern humans is a complex, dynamic phenomenon that goes beyond traditional areas of threats, requiring redefinition in the context of changing social and technological realities. Within this research, the views of representatives from various scientific disciplines are presented, and a new definition of the concept of security is proposed. The author suggests their own definition of security as a state of mind, dependent on the satisfaction of needs in various dimensions (material and immaterial) and in relation to the individual or collective. The dynamic nature of security and its connection to the individual's perception of threats and situations is emphasized.

SŃTRESZCZENIE

Poczucie bezpieczeństwa stanowi jedną z fundamentalnych potrzeb człowieka. Ze względu na kluczową rolę, jaką bezpieczeństwo odgrywa we współczesnym świecie oraz jego wpływ na państwa, społeczeństwa i jednostki, jest ono często przedmiotem analiz w literaturze naukowej. Artykuł skupia się na definicji bezpieczeństwa i jego ewolucji w kontekście jednostki i społeczeństwa. Bezpieczeństwo współczesnego człowieka jest złożonym, dynamicznym zjawiskiem, wykraczającym poza tradycyjne obszary zagrożeń, które wymaga redefinicji w kontekście zmieniających się realiów społecznych i technologicznych. W ramach tych badań przedstawiono poglądy reprezentantów różnych dyscyplin naukowych oraz zaproponowano własną definicję pojęcia bezpieczeństwa. Autor proponuje własną definicję bezpieczeństwa jako stanu umysłu, uzależnionego od zaspokajania potrzeb w różnych wymiarach (materialnym i niematerialnym) oraz w odniesieniu do jednostki lub zbiorowości. Podkreśla dynamiczny charakter bezpieczeństwa i jego związek z postrzeganiem zagrożeń i sytuacji przez jednostkę.

KEYWORDS: *security, ambiguity, definition, typology, sense of security*

SŁOWA KLUCZOWE: *bezpieczeństwo, definicja, typologia, wieloznaczeniowość, poczucie bezpieczeństwa*

WPROWADZENIE

Bezpieczeństwo, jako pojęcie fundamentalne dla egzystencji człowieka, jest nierozzerwalnie związane z jego stanem psychiczno-emocjonalnym oraz środowiskiem, w którym żyje. Jest jedną z najbardziej pożądaných wartości współczesnego człowieka. (Sitek, 2018 s.178). Odnosząc się do hierarchii potrzeb Maslowa, można stwierdzić, że potrzeba bezpieczeństwa zajmuje kluczowe miejsce w strukturze ludzkich priorytetów. Bezpieczeństwo, jako byt abstrakcyjny, a zarazem niezbędny do trwania i rozwoju człowieka, nabiera szczególnego znaczenia w kontekście współczesnych realiów czwartej rewolucji przemysłowej.

Tradycyjne obszary zagrożeń, takie jak życie, zdrowie czy mienie, zostały obecnie rozszerzone o nowe wymiary, w tym kwestie etniczne, wyznaniowe, heteronormatywność oraz aspekty związane z godną egzystencją i możliwościami zatrudnienia. Autor, dokonując przeglądu i analizy literatury, podjął próbę przybliżenia i wyjaśnienia istoty pojęcia bezpieczeństwa zarówno jako stanu, jak i procesu. Zastosowana została metoda analizy źródeł literaturowych oraz syntezy i wnioskowania logicznego.

Celem artykułu jest zdefiniowanie, czym jest bezpieczeństwo współczesnego człowieka, zbadanie jego natury. Efektem przeprowadzonej analizy będzie nie tylko określenie pojęcia bezpieczeństwa, ale również wskazanie dalszych kierunków badawczych w tej dziedzinie.

DEFINICJE BEZPIECZEŃSTWA

Mnogość definicji i perspektyw postrzegania bezpieczeństwa (Stańczyk, 1996,s.6) wiąże się m.in. z tym, że reprezentanci różnych dziedzin naukowych opisują bezpieczeństwo w ramach swojej wiedzy, terminologii i potrzeb prezentowanej dyscypliny (Zięba, 2018, s.13).

Na początku rozważań o istocie bezpieczeństwa zaprezentowana zostanie jedna z najprostszych definicji bezpieczeństwa, pochodząca ze Słownika języka polskiego bezpieczeństwo jako *stan niezagrożenia* (sjp.pwn.pl). Jednakże, czy bezpieczeństwo jednostki, ogółu zawęzić można jedynie braku zagrożenia ?

Punktem wyjścia do rozważań o istocie bezpieczeństwa jest definicja Ryszarda Zięby, wybitnego specjalisty zajmującego się bezpieczeństwem międzynarodowym, a także teoriami bezpieczeństwa, który uważa, że: *bezpieczeństwo to (...) pewność istnienia i przetrwania, stanu posiadania oraz funkcjonowania i rozwoju podmiotu. Pewność jest wynikiem nie tylko braku zagrożeń (ich niewystępowania lub eliminowania), ale powstaje także wskutek kreatywnej działalności danego podmiotu i jest zmienna w czasie, czyli ma naturę procesu społecznego* (Zięba, 2012, s.8). Definicja ta uwypukla wielowymiarowość. Bezpieczeństwo to nie tylko stan wolny od zagrożeń, ale także aktywne działania mające na celu zapewnienie ciągłości istnienia, rozwoju oraz stabilności funkcjonowania. Pewność i stabilność są osiągnięte nie tylko przez eliminację zagrożeń, ale również przez kreatywne i proaktywne działania podejmowane przez dany podmiot.

Relacyjność bezpieczeństwa to cecha charakterystyczna decydująca o relacji w jakiej zachodzi; na poziomie społecznym uwidoczniona zostaje w kontaktach władza – obywatel. Specyficzność zmian ich tępo upoważnia do spojrzenia na nie z perspektywy jednostki i zbiorowości w odniesieniu do czasu, a więc: *bezpieczeństwo indywidualne i zbiorowe, identyfikowane jest jako stan i proces wyrażający zmiany społeczne, ewoluujące podobnie jak władza i państwo, nabrało nowych znaczeń, a jednocześnie traciło poprzednie lub je zmieniało* (Gryz, 2016, s.15). Rozbudowany charakter przytoczonej definicji, ukazuje wpływ czasu na kształtowanie się bezpieczeństwa, pojmowanego jako zjawisko społeczne, w odniesieniu do następstw transformacji ustrojowej, anomii, demokratyzacji życia obywateli oraz wpływu epoki postrzeganej poprzez kolejne fazy rozwoju społecznego w ramach tzw. rewolucji przemysłowych.

W ocenie najwybitniejszego polskiego teoretyka i praktyka bezpieczeństwa Stanisława Kozieja bezpieczeństwo stanowi: *dziedzinę aktywności, która zmierza do zapewnienia możliwości przetrwania, rozwoju i swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystanie okoliczności sprzyjających (szans), podejmowanie wyzwań, redukcjonowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu i jego interesów (...). Bezpieczeństwo w sensie statycznym [to] stan braku zagrożeń dla podmiotu, stan spokoju, pewności stan obiektywny i subiektywny: uświadomiony i nieuświadomiony. Bezpieczeństwo w sensie*

dynamicznym (działanie podmiotu na rzecz bezpieczeństwa), to proces osiągnięcia i utrzymania stanu braku zagrożeń i swobody działania (Koziej, 2010, s.2-3). Zaprezentowana definicja, zasadniczo odnosi się do bezpieczeństwa zbiorowości, postrzeganej jako obywatele, z uwzględnieniem komponentu środowiska bezpieczeństwa, stanowiącego o możliwości realizacji interesów narodowych, poprzez wykorzystanie szans i działania skierowane na neutralizację występujących lub mogących się uaktywnić wyzwań i zagrożeń. Odnosząc się do kwestii bezpieczeństwa, rozszerzając jego zakres, zasadnym jest przedstawić je jako bezpieczeństwo struktury podmiotowej, wyrażonej jako państwo. *Bezpieczeństwo państwa* odnosi się do pozycji prawno-ustrojowej państwa jako formy organizacji społeczeństwa mającej monopol na stanowienie i wykonywanie prawa na określonym terytorium. Dlatego też należy to pojęcie rozpatrywać w kategoriach prawnych i funkcjonalnych. Stan bezpieczeństwa państwa należy postrzegać w możliwości jego nienaruszalnego przetrwania i swobodnego rozwoju. Wiąże się to ściśle z dwoma podstawowymi obszarami funkcjonowania państwa: zewnętrznym i wewnętrznym. Bezpieczeństwo państwa w kontekście zewnętrznym wiąże się z ochroną przed zagrożeniami militarnymi, działalnością wywiadowczą obcych państw oraz z prowadzeniem polityki zagranicznej i utrzymywaniem kontaktów i stosunków międzynarodowych z innymi państwami oraz organizacjami międzynarodowymi. Z kolei wewnętrzne bezpieczeństwo państwa będzie się koncentrowało na zapewnieniu bezpieczeństwa i porządku obywatelom oraz zapewnieniu porządku konstytucyjnego i stabilności struktur państwowych. Tak rozumiany termin bezpieczeństwo państwa ma o wiele węższy zakres przedmiotowy niż bezpieczeństwo narodowe, gdyż dotyczy właściwego i bezpiecznego funkcjonowania najważniejszych instytucji i przestrzegania porządku konstytucyjnego.

Na charakter bezpieczeństwa wpływ mają czynniki ustrojowe, prawne oraz społeczne (Stańczyk, 2013, s.108). W państwie demokratycznym bezpieczeństwo jest zazwyczaj postrzegane przez pryzmat ochrony praw jednostki, transparentności instytucji oraz partycypacji obywateli w procesach decyzyjnych. W takich systemach kładzie się nacisk na równowagę między wolnością a bezpieczeństwem, przy czym mechanizmy kontroli i równowagi odgrywają kluczową rolę w zapobieganiu nadużyciom władzy.

W państwach autorytarnych natomiast, bezpieczeństwo jest często postrzegane z perspektywy stabilności reżimu oraz utrzymania kontroli nad społeczeństwem. W takich systemach rządzące elity mogą priorytetowo traktować bezpieczeństwo narodowe i porządek publiczny kosztem ograniczenia praw obywatelskich oraz wolności jednostki. Mechanizmy nadzoru i represji są zazwyczaj silnie rozwinięte, a przejrzystość działań władzy jest znacznie ograniczona.

W państwach totalitarnych, bezpieczeństwo przybiera skrajnie odmienną formę, gdzie dominującym celem jest ochrona i umocnienie władzy absolutnej. W takich systemach, kontrola społeczna jest wszechobecna, a prawa jednostki są niemal całkowicie podporządkowane interesom państwa. Represje, inwigilacja i propaganda stanowią fundament polityki bezpieczeństwa, eliminując jakiegokolwiek formy oporu czy niezależnej myśli.

Zróznicowanie tych perspektyw ukazuje, jak istotny wpływ na charakter bezpieczeństwa mają uwarunkowania polityczne, prawne i społeczne, kształtując jego definicję oraz praktykę w różnych systemach ustrojowych (Czuryk, Dunaj, Karpiuk, Prokop, 2016, s.20).

Szerokie ujęcie definicji bezpieczeństwa prezentuje Waldemar Kitler *jako, wewnętrzną ufność, spokój ducha i pewność właściwie lub fałszywie uzasadnioną w okolicznościach budzących podstawy do obaw* (Kitler, 2023, s. 119). Jest też przekonaniem, że w obliczu różnych trudności, słabości, wyzwań i zagrożeń lub przynajmniej ich symptomów, stan rzeczy w jakim się znajduje podmiot pozwala mu czuć się bezpiecznie. Bezpiecznie tzn. wolnym i zabezpieczonym przed potencjalnymi lub realnymi zagrożeniami, pewnym niezakłóconego bytu i rozwoju przy pomocy wszelkich dostępnych środków, a także działającym twórczo na rzecz osiągnięcia tego stanu (Sitek, 2009).

Bezpieczeństwo ma charakter interdyscyplinarny i utylitarny, nie może być rozpatrywane jako wartość odrębna od innych. Jan Szmyd przedstawił je jako wartością nie autoteliczną (Szmyd, 2014, s.15), nie samą w sobie tzn. nie godną zabiegów ze względu na nią samą, natomiast wartością wyraźnie utylitarną, użytkową będącą środkiem do uzyskania innych wartości np. życia, zdrowia, własności itp. Potwierdza to także Witold Tulibacki, którego zdaniem, bezpieczeństwo stanowi konfigurację sytuacji, zdarzeń i faktów, stanów rzeczy niezależnych od ludzi, i od ludzi zależnych, a co za tym idzie: *Bezpieczeństwo tak rozumiane, poprzedza inne wartości, ale samo jest*

jedną z wartości podstawowych, spełniając rolę instrumentalną dla powstania i istnienia wartości materialnych i duchowych (Tulibacki, 1999, s.33). Jest ono, jak stwierdził Roman Kuźniar fundamentem wszystkiego co pierwsze, oraz, że jest ono pierwotną, egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych, wreszcie państw (Kuźniar,1996). Idzie przy tym nie tylko o przetrwanie, integralność czy niezawisłość lecz także o bezpieczeństwo rozwoju, który zapewnia ochronę i wzbogacenie tożsamości jednostki czy narodu (Kitler, 2014, s.14) Bezpieczeństwo narodowe to najważniejsza wartość, potrzeba narodowa i priorytetowy cel działalności państwa, jednostek i grup społecznych, a jednocześnie proces obejmujący różnorodne środki, gwarantujące trwałą, wolną od zakłóceń byt i rozwój narodowy (państwa) w tym ochronę i obronę państwa jako instytucji politycznej oraz ochronę jednostek i całego społeczeństwa, ich dóbr i środowiska naturalnego przed zagrożeniami, które w znaczący sposób ograniczają jego funkcjonowanie lub godzą w dobra podlegające szczególnej ochronie (Kitler, 2014, s.21).

Bezpieczeństwo w kontekście państwowym wiąże się z trwałością, zachowaniem integralności terytorialnej oraz ochroną obywateli przed eksterminacją. Jacek Czaputowicz podkreśla, że według tradycyjnej definicji bezpieczeństwo to wolność od zagrożeń, które stanowią niebezpieczeństwo dla przetrwania państwa (Czaputowicz, 2012, s. 30).

Płaszczyzna bezpieczeństwa wpływa w decydujący sposób na możliwość funkcjonowania jednostki, kształtując możliwości jej rozwoju i zaspokojenia tej generującej spokój potrzeby.

Według innej definicji bezpieczeństwo można rozumieć jako wolność od strachu. Jak zauważa Józef Kukułka, brak zaspokojenia potrzeby bezpieczeństwa wyrządza szkody jednostce, grupie społecznej (Kukułka, 1982, s.34), gdyż destabilizuje jej tożsamość i funkcjonowanie. Przejawiają się tendencje do zmiany istniejącego stanu rzeczy, do oporu wobec niekorzystnych zmian w sferze zewnętrznej i do stosowania środków ochronnych, mogących przywrócić im poczucie bezpieczeństwa. Tendencje tego rodzaju dowodzą, że bezpieczeństwo jest nie tyle określonym stanem rzeczy, ile ciągłym procesem społecznym, w ramach którego działające podmioty starają się doskonalić mechanizmy zapewniające im poczucie bezpieczeństwa (Sitek, 2018).

Bezpieczeństwo można rozpatrywać wieloaspektowo, jednak nieodłącznie wiąże się z warunkami egzystencji człowieka. W tej interpretacji bezpieczeństwo staje się fundamentalną potrzebą, wartością i dobrem człowieka. Składa się ono z dwóch kluczowych komponentów: zapewnienia przetrwania (byt) oraz potrzeby rozwoju (przyszłość).

Powody takiego stanu rzeczy są wielorakie i obejmują zarówno rewolucyjne, jak i ewolucyjne zmiany, które nieustannie zachodzą w otoczeniu naturalnym, sztucznym oraz społecznym. Charakterystyka znanych i rozpoznawanych zagrożeń, a także pojawienie się nowych wyzwań, sprawiają, że bezpieczeństwo jest pojęciem dynamicznym, ciągle dostosowującym się do przewidywalnych, jak i zaskakujących zmian w otaczającym nas świecie (Zagórska, Kozioł, 2023,s.14).

Bezpieczeństwo niewątpliwie pozostaje w korelacji z potrzebami człowieka, będąc obszarem ochronnym dla spełnienia i realizacji poszczególnych kategorii potrzeb w warunkach pełnej wolności i odczuwania bezpieczeństwa przez podmiot w procesie poznania i jego aktywności. Etymologia słowa *bezpieczeństwo* wywodzi się z łacińskiego terminu *securitas*, który składa się z dwóch elementów: *sine* (bez) i *cura* (obawa, strach, zmartwienie). W związku z tym, *securitas* można interpretować jako stan wolny od zmartwień. Czy brak obaw, zmartwień i zagrożeń jest wystarczający do zdefiniowania bezpieczeństwa? Według amerykańskiego psychologa A. Masłowa człowiek posiada potrzeby. zaliczył do nich: potrzeby fizjologiczne, potrzeby bezpieczeństwa, potrzeby miłości i przynależności, potrzeby uznania i szacunku oraz potrzeby samorealizacji (Maslow, 1943).

Bezpieczeństwo należy postrzegać jako cechę biologiczną organizmów żywych, stan psychiczny, a przede wszystkim złożony proces warunkujący przetrwanie i rozwój określonego podmiotu (Czupryński, 2015, s. 9-24). Rozwój bezpieczeństwa zawdzięczamy istocie myślącej, która działa świadomie i celowo, potrafiąc zinterpretować swoje potrzeby, wymagania i oczekiwania, aby zapewnić sobie przetrwanie biologiczne i społeczne oraz swobodny rozwój. Słowo *bezpieczeństwo* było obecne we wszystkich językach, oznaczając wolność od zagrożeń.

Czy jednak bezpieczeństwo sprowadza się jedynie do wolności od zagrożeń? Czy możemy wyobrazić sobie rzeczywisty świat całkowicie wolny od zagrożeń, czy raczej świat, w którym akceptujemy pewien ich poziom? Świat pozbawiony

zagrożeń jest tak samo nierealny jak każda utopia. Dlatego też z jednej strony bezpieczeństwo rozumiemy jako wolność od zagrożeń, ale z drugiej strony, postrzegamy je jako akceptowalny poziom zagrożeń w określonej cywilizacji.

Bezpieczeństwo stanowi nie tylko elementarną potrzebę ale wynika z natury jako swego rodzaju prawo, będąc wskaźnikiem przetrwania i rozwoju, zarówno w odniesieniu do człowieka, jak i pozostałych istot biologicznych. Proces zapewniania bezpieczeństwa opiera się na instynkcie przetrwania. Każdy organizm jest wyposażony w mechanizmy obronne, które odpowiadają za jego życie i rozwój w naturalnym cyklu.

Odnosząc rozważania do kwestii bezpieczeństwa, przyjmując perspektywę pozytywną lub negatywną, wskazać należy, że perspektywa pozytywna zawiera opis przedmiotu zainteresowania i ukazuje azymut jego ewolucji. Perspektywa negatywna pozwala na postrzeganie bezpieczeństwa jako bytu będącego przeciwieństwem zagrożenia. Zarówno bezpieczeństwo, jak i zagrożenie, stanowią wartość wyrażoną w stosunku zależności. Im większe występuje zagrożenie, tym bezpieczeństwo jest mniej odczuwalne i analogicznie im wyższy jest poziom bezpieczeństwa tym zagrożenie jest mniejsze. Jednakże, stan przewagi bezpieczeństwa nie może stanowić przesłanki do stagnacji i regresu w odniesieniu do rozwoju wymiarów bezpieczeństwa. Niezidentyfikowane zagrożenie powinno być przedmiotem szczególnej uwagi podmiotu, który dąży do intensyfikacji działań w wrażliwych obszarach, kluczowych dla przetrwania. Nie jest rozsądne budowanie bezpieczeństwa bez uwzględnienia potencjalnych, realnych i hipotetycznych zagrożeń. Tworząc system bezpieczeństwa, należy skupić się na zapewnieniu zarówno przetrwania, jak i rozwoju, co oznacza wzmocnienie odporności na zagrożenia oraz zapobieganie incydentom. Taka profilaktyka, redukująca podatność na zagrożenia, działa prewencyjnie, uprzedzając ich wystąpienie, zamiast reagować jedynie na ich skutki (Czupryński, 2017, s.30).

Henry Kissinger, amerykański Sekretarz Stanu, stał na stanowisku, że bezpieczeństwo jest implikacją wynikającą ze wskazania człowieka jako centralnego punktu we wszechświecie. Jego zdaniem bezpieczeństwo, będące jedną z kategorii antropocentrycznych, stanowi współcześnie fundament każdego ludzkiego działania. Stąd też wynika, jego ogromny, wszechogarniający zakres kategorii bezpieczeństwa, bardzo trudny do związłego i opisanego i zdefiniowania. *Bezpieczeństwo jest postrzegane jako dynamiczne*

zjawisko (proces), któremu poddaje się dany podmiot. Za podmioty uznaje się wszystkie jednostki mające własne interesy, wyrażające ambicje ich realizacji. Mogą to być pojedynczy ludzie, różne grupy społeczne, narody, społeczności międzynarodowe, czy wreszcie cała ludzkość (Pieczywok, 2011).

W ocenie autora przytoczona definicja Pieczywoka najtrafniej oddaje pełnię terminu a zarazem *odczuwanie bezpieczeństwa* wyrażone przez pojedyncze osoby, zbiorowości (społeczeństwa), jako podmioty państwowe. Dynamiczny charakter środowiska w przestrzeni międzynarodowej a także aktywność (nie zawsze pokojowa, czasem agresywna) państw w wymiarze relacji międzynarodowych, stanowi o istocie zagrożenia bezpieczeństwa. Pozostając wartością stałą jako inherentny obraz jego samego, nie stanowi wartości nieprzemijającej, posiadającej przymiot trwania niezależnie od czasu i okoliczności. Dlatego każdy podmiot staje przed wyzwaniem zapewnienia dla siebie podstaw bezpieczeństwa, wyrażonych w codziennych aktywnościach. Nieodłącznym aspektem jest permanentna ewolucja w zakresie istoty bezpieczeństwa. Zmiany cywilizacyjne, zadecydowały o rozbudowie katalogu wymiarów bezpieczeństwa i wymusiły na podmiotach państwowych dostrzeganie zagrożeń o innym charakterze niż wyłącznie zagrożenia militarne. W konsekwencji zmiany rozłożenia akcentów, prymat bezpieczeństwa militarne uległ przemieszczeniu na korzyść części składowych o charakterze niemilitarnym. W ujęciu ogólnym (szerokim) bezpieczeństwa, wskazuje na zasadnicze jego cele: możliwość przetrwania, rozwoju i swobodnego realizowania indywidualnych interesów w określonych warunkach. Drogą do realizacji wskazanych celów jest uzmysłowienie występowania istniejących szans, okoliczności sprzyjających aktywności, reakcja na wyzwania wyrażona w redukcji obecności ryzyka.

Poniższa tabela przedstawia relacje między subiektywnym stanem poczucia bezpieczeństwa a obiektywnymi warunkami jego występowania z mierzalnymi wskaźnikami.

Tabela 1. *Relacje subiektywnego stanu poczucia bezpieczeństwa do obiektywnych warunków jego występowania*

Lp.	Zależność	Poziom satysfakcji z bezpieczeństwa	Poziom zarządzania bezpieczeństwem
1	System potrzeb i wartości podmiotu bezpieczeństwa jest niższy od obiektywnych warunków przetrwania i rozwoju podmiotu bezpieczeństwa	Rewelacyjny	Akceptowalny
2	System potrzeb i wartości podmiotu bezpieczeństwa jest niższy lub równy od obiektywnych warunków przetrwania i rozwoju podmiotu bezpieczeństwa	Bardzo dobry	
3	System potrzeb i wartości podmiotu bezpieczeństwa jest równy obiektywnym warunkom przetrwania i rozwoju podmiotu bezpieczeństwa	Dobry	
4	System potrzeb i wartości podmiotu bezpieczeństwa jest wyższy lub równy obiektywnym warunkom przetrwania i rozwoju podmiotu bezpieczeństwa	Przećiętny	Krytyczny
5	System potrzeb i wartości podmiotu bezpieczeństwa jest wyższy od obiektywnych warunków przetrwania i rozwoju podmiotu bezpieczeństwa	Zły	Niezdawalający
6	System potrzeb i wartości podmiotu bezpieczeństwa jest różny od obiektywnych warunków przetrwania i rozwoju podmiotu bezpieczeństwa	Fatalny	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: A. Czupryński, Bezpieczeństwo w ujęciu aksjologicznym [w:] Bezpieczeństwo na lądzie, morzu i w powietrzu w XXI wieku, J. Zboina (red.), Wyd. CNBOP-PIB, Józefów 2014, s. 14

Kontynuując rozważania w obszarze bezpieczeństwa, stwierdzić należy, że: nie istnieje jedna, wspólnie uzgodniona i przyjęta definicja bezpieczeństwa. W literaturze przedmiotu spotyka się wiele różnych definicji. Jeden z autorów zajmujących się tą problematyką J. Stańczyk zebrał je i usystematyzował w swojej pracy (Stańczyk, 2011, s.18-20). Są one odzwierciedleniem poszczególnych podejść badawczych i kontekstów, w jakich bezpieczeństwo jest rozpatrywane.

Pierwsza grupa definicji ukazuje bezpieczeństwo jako: stan, który daje poczucie pewności i gwarantuje jego zachowanie oraz szanse na doskonalenie. Jedną z podstawowych potrzeb człowieka. To sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni np. zdrowia,

pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych. Bezpieczeństwo to także stan niezagrożenia, spokoju, pewności. W innym ujęciu bezpieczeństwo to także stan psychiczny lub prawny, w którym jednostka ma poczucie pewności, oparcie w drugiej osobie lub sprawnie działającym systemie prawnym; przeciwieństwo zagrożenia. Bezpieczeństwo to także wolność od zagrożeń, strachu lub ataku.

Kolejni autorzy wskazują, że bezpieczeństwo obejmuje zaspokojenie potrzeb: istnienia, przetrwania, pewności, stabilności całości, tożsamości (identyczności), niezależności i ochrony poziomu i jakości życia. Stanowiąc naczelną potrzebę człowieka i grup społecznych, bezpieczeństwo jest zarazem podstawową potrzebą państw i systemów międzynarodowych.

Według niektórych w definiowaniu bezpieczeństwa należy uwzględnić podejście procesowe, na bazie dynamiki zmian co do zakresu bezpieczeństwa oraz determinujących je czynników natury subiektywnej i obiektywnej.

Jerzy Kunikowski na kanwie zaprezentowanych poglądów na temat bezpieczeństwa, opracował autorską definicję tego pojęcia. Według niego, bezpieczeństwo odzwierciedla brak zagrożeń i ich subiektywne odczuwanie oraz zdolność narodu do ochrony wewnętrznych wartości przed wpływem czynników zewnętrznych (Kunikowski 2021, s.113). Definicja ta opiera się na współczesnym wskaźniku, który mierzy szanse istnienia, przetrwania i rozwoju państwa z perspektywy społecznej i obywatelskiej.

Poniższa tabela przedstawia zestawienie definicji bezpieczeństwa.

Tabela 2. Zestawienie definicji pod względem ich treści

Lp.	Autor	Treść definicji
1	S. Koziej	Bezpieczeństwo – zapewnienie możliwości przetrwania, rozwoju, swobody realizacji własnych interesów w konkretnych warunkach, poprzez wykorzystanie okoliczności (szans), podejmowanie wyzwań, redukowanie ryzyka oraz przeciwdziałanie (zapobieganie i przeciwstawianie się) wszelkiego rodzaju zagrożeniom dla podmiotu, stan spokoju, pewności, stan obiektywny i subiektywny: uświadomiony i nieuświadomiony.
2	R. Zięba	Bezpieczeństwo – pewność istnienia i przetrwania, stanu posiadania oraz funkcjonowania i rozwoju podmiotu.
3	W. Kitzler	Bezpieczeństwo – wewnętrzna ufność, spokój ducha i pewność właściwa lub fałszywa uzasadniona w okolicznościach będących podstawą do obaw.
4	W. Tulibacki	Bezpieczeństwo stanowi konfigurację sytuacji, zdarzeń, stanów rzeczy niezależnych od ludzi i od ludzi zależnych.
5	R. Kuźniar	Bezpieczeństwo – fundament wszystkiego <i>co pierwsze</i> i wreszcie, że jest ono pierwotną, egzystencjalną potrzebą jednostek, grup społecznych, wreszcie państw. Idzie przy tym nie tylko o przetrwanie, integralność czy niezawisłość, lecz także o bezpieczeństwo rozwoju, który zapewnia ochronę i wzbogacenie tożsamości jednostki czy narodu.
6	J. Kukułka	Bezpieczeństwo to wolność od strachu.
7	J. Czaputowicz	Bezpieczeństwo to wolność od zagrożeń stwarzających niebezpieczeństwo dla przetrwania państwa.
8	J. Szmyd	Bezpieczeństwo jest wartością autoteliczną, nie samą w sobie tzn. nie godną zabiegów ze względu na nią samą, natomiast wartością wyraźnie utylitarną, użyteczną będącą środkiem do uzyskania innych wartości np. życia, zdrowia, własności, itp.
9	H. Kisinger	Bezpieczeństwo to zapewnienie przetrwania oraz swobody rozwoju podmiotu.
10	J. Kunikowski	Bezpieczeństwo to brak zagrożeń i ich subiektywne odczuwanie, a także uzdolnienie narodu do chronienia wartości wewnętrznych, przed oddziaływaniem czynników zewnętrznych (zagrożenia) w oparciu o współczesny wskaźnik, przyjmujący obraz parametru szans istnienia, przetrwania i rozwoju państwa, postrzeganego przez perspektywę społeczną i obywatelską.
11	B. Balcerowicz	Bezpieczeństwo – gwarancja nienaruszonego przetrwania oraz gwarancja możliwości rozwoju.
12	J. Stańczyk	Bezpieczeństwo – sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni np. zdrowia, pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych. Bezpieczeństwo to także [...] <i>stan niezagrożenia, spokoju, pewności</i> . W innym ujęciu bezpieczeństwo to [...] stan psychiczny lub prawny, w którym jednostka ma poczucie pewności, oparcie w drugiej osobie lub sprawnie działającym systemie prawnym; przeciwieństwo zagrożenia. Bezpieczeństwo to także [...] wolność od zagrożeń, strachu lub ataku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przytoczonej literatury naukowej

Dokonując swego rodzaju klasyfikacji poprzez grupowanie definicji, można dokonać ich podziału w oparciu o odniesienie do podmiotu bezpieczeństwa jako zbiorowości (państwo) i jednostek (ujęcie personalistyczne). Nadanie numerów definicjom ma wyłącznie charakter porządkowy i nie stanowi rankingu ich wartości. Definicje opatrzone numerami 1, 2, 5, 7, 8, 9, 10, 11 zakwalifikować można do pierwszej kategorii czyli bezpieczeństwa podmiotu państwowego, natomiast definicje , którym przypisano numery 3, 4 i 1 2 zawierają odniesienia do bezpieczeństwa w ujęciu jednostkowym, czyli do człowieka i obywatela. Należy zwrócić uwagę na szczególne brzmienie definicji Waldemara Kitlera, który odnosi wprost definicję do jednostki, wskazując na: *wewnętrzna ufność, spokój ducha i pewność właściwą lub fałszywą uzasadnioną w okolicznościach będących podstawą do obaw*. Rozwinięciem a zarazem szerszym ujęciem personalistycznego ujęcia jest stanowisko J. Stańczyka: (...) *sytuacja odznaczająca się brakiem ryzyka utraty czegoś, co człowiek szczególnie ceni np. zdrowia, pracy, szacunku, uczuć, dóbr materialnych (...) stan niezagrożenia, spokoju, pewności (...) stan psychiczny lub prawny, w którym jednostka ma poczucie pewności, oparcie w drugiej osobie lub sprawnie działającym systemie prawnym; przeciwnieństwo zagrożenia, (...) wolność od zagrożeń, strachu lub ataku. Postrzeganie bezpieczeństwa pozostaje w korelacji z poglądem W. Tulibackiego: Bezpieczeństwo stanowi konfigurację sytuacji, zdarzeń, stanów rzeczy niezależnych od ludzi i od ludzi zależnych*. Uznać należy, że większość definicji ukierunkowana jest na definiowanie bezpieczeństwa w odniesieniu do podmiotu jakim jest państwo a nie jednostka i jej wymiar bezpieczeństwa.

Konkludując stwierdzić należy, że poglądy teoretyków bezpieczeństwa skoncentrowane zostały wokół kilku wymiarów (obszarów tematycznych):

1. Bezpieczeństwo postrzegane jako interes narodowy (podmiotu państwowego i jego międzynarodowego odpowiednika), cele w ujęciu strategicznym oraz operacyjne w wymiarze bezpieczeństwa;
2. Warunki istnienia bezpieczeństwa jako stanu (szans, wyzwań, wskaźnika ryzyka oddziałującego na realizację narodowych interesów, wyrażonych w celach, które zaburzyć mogą zdarzenia o znamionach kryzysu lub konfliktów, w tym militarnych);
3. Doktrynalne i politycznie wyrażone długofalowe spojrzenie na koncepcje tworzone w oparciu o sformułowane i przyjęte zasady

4. Struktury bezpieczeństwa, wyrażone w zasobach pozostających w dyspozycji podmiotu,

Rozróżnienie współczesnych definicji bezpieczeństwa, wymaga wskazania na często stosowaną praktykę, wyrażoną jako podejście o pluralistycznym zabarwieniu i jego polisemantycznym obrazie odzwierciedlonym w definicjach bezpieczeństwa, które sprowadza się do wyszczególnienia *gatunków* bezpieczeństwa. W opinii J. Świniarskiego, bezpieczeństwo różnicują takie kategorie jak: (...) *niezawodność (nauki techniczne i technologiczne), stabilność i pewność istnienia (nauki społeczno – humanistyczne) oraz trwanie i istnienie (nauki przyrodnicze); albo wolność, spokój, komfort oraz niczym nie zakłócone współistnienie człowieka z innymi ludźmi i środowiskiem przyrodniczym tudzież zdrowie, mienie i dobre samopoczucie oraz pewność jutra* (Świniarski, 2017, s.27).

Bezpieczeństwo, w perspektywie aksjologicznej, można definiować w kontekście wartości i godności, jako sposób postępowania w określonym celu. Aby zapewnić przetrwanie i rozwój, należy skupić się na reprodukcji gatunku, edukacji społecznej, dobrostanie, sprawiedliwości, rozwoju zgodnym z praworządnością, organizacji życia społecznego, aktywizacji obywatelskiej oraz kształtowaniu odpowiednich postaw. Ważne jest także poszanowanie wolności, samo odpowiedzialność oraz odpowiedzialność za innych ludzi i środowisko naturalne. Całościowy charakter przytaczanych zagadnień zawiera poniższa tabela.

Tabela 3. *Filary, wymiary i atrybuty bezpieczeństwa w ujęciu holistycznym*

Filary szeroko pojętego bezpieczeństwa	Wymiary szeroko pojętego bezpieczeństwa	Atrybuty szeroko pojętego bezpieczeństwa
Prokreacja i edukacja	Demograficzny	Przetrwanie , rozwój
Dostatek i dobrobyt	Ekonomiczny	Przetrwanie i rozwój
Prawo i ustrój	Polityczno – społeczny	Sprawiedliwość i rozwój
Wolność i odpowiedzialność	Kulturowo – cywilizacyjny	Doskonalenie i jakość

Źródło: opracowanie własne na podstawie Pieczywok A. (2011). Wybrane problemy z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa. Konteksty, zagrożenia wyzwania, s.17.

Teoretycy bezpieczeństwa skupiają się na kilku kluczowych wymiarach. Po pierwsze, bezpieczeństwo jest postrzegane jako interes narodowy, obejmujący cele strategiczne i operacyjne zarówno na poziomie państwowym, jak i międzynarodowym. Po drugie, bezpieczeństwo jako stan zależy od szans, wyzwań i wskaźników ryzyka, które mogą zakłócać realizację narodowych interesów, szczególnie w kontekście kryzysów i konfliktów. To odczuwalny stan jednostki bądź zbiorowości (naród) funkcjonujących w środowisku, które jest w stanie kształtować, nadawać mu priorytety i kierunki. Trzeci wymiar obejmuje doktrynalne i polityczne koncepcje bezpieczeństwa, które są kształtowane przez długofalowe zasady i strategie. Kolejny wymiar dotyczy ujęcia indywidualnego. Ostatecznie, struktury bezpieczeństwa są wyrażone przez zasoby, które pozostają w dyspozycji danego podmiotu.

WNIOSKI

Podsumowując wyniki przeprowadzonej analizy stwierdzić należy, że bezpieczeństwo stanowi oryginalną przestrzeń podlegającą ciągłej ewolucji, zarówno w odniesieniu do pojedynczego człowieka, jak i zbiorowości. Wartościowanie bezpieczeństwa odbywa się w oparciu o odniesienie do zaspokojenia potrzeb, zarówno tych podstawowych, jak i wyższego rzędu. Jako kategoria egzystencjalna, nie podlega redukcji w żadnym z wymiarów, każdy z nich jest ważny dla jednostki, bez znaczenia jaki kontekst znaczeniowy przyjmuje.

Zauważyć należy, że bezpieczeństwo w swej dualistycznej postaci (materialne i niematerialne), stanowi element łączący jednostki w ramach aktywności społecznej. Z bezpieczeństwem trwale związany jest zbieg sytuacyjno-czasowy, a więc doświadczane sytuacje, zdarzenia, fakty zaistniałe w określonym czasie na podstawie, których jednostka buduje obraz swojego bezpieczeństwa. Bezpieczeństwo to wartość sama w sobie, jednostka na jej podstawie określa czym jej bezpieczeństwo jest a czym nie jest. Na takiej podstawie jednostka uzyskuje świadomość poczucia bezpieczeństwa. Jego ponadczasowy charakter upoważnia do stwierdzenia, że bezpieczeństwo to monolit nie podlegający podziałowi.

Zgodnie z ustanowionym na gruncie nauki byty możemy podzielić na materialne i niematerialne albo byty rzeczywiste i abstrakcyjne. Na zasadzie wnioskowania bezpieczeństwo można zakwalifikować jako byt niematerialny, należący do kategorii pojęciowej byt abstrakcyjny, a więc postrzegane i odczuwane w ludzkiej świadomości. Ta samoświadomość opiera się na analizie okoliczności i informacji poddawanych ocenie w perspektywie czasowej. Jednostka, jak i zbiorowość nie zakłada a priori, że jest bezpieczna, podejście to obarczone jest wysokim prawdopodobieństwem błędu, gdyż nie uwzględnia doświadczania zdarzeń, sytuacji, konfliktów i zagrożeń.

Zaprezentowane wcześniej stanowisko, że bezpieczeństwo to stan wyrażony w braku zagrożeń. Jednakże uwzględnić należy wewnątrz państwowy i wewnątrz świadomościowy charakter tego stanu. Natomiast bezpieczeństwo jednostki postrzegane jako proces interpretować należy jako analizę bodźców informacji docierających do świadomości w pewnym przedziale czasowym. Na ich podstawie jednostka określa i definiuje swój status w odniesieniu do własnego bezpieczeństwa: bezpieczny – zagrożony.

Rozważania na temat definicji bezpieczeństwa wskazują na jego wielowymiarowy charakter, obejmujący aspekty narodowe, strategiczne, operacyjne, doktrynalne oraz strukturalne. W ramach podsumowania autor proponuje własną definicję bezpieczeństwa jako wypadkową powyższych rozważań. **Bezpieczeństwo to stan umysłu, warunkowany możliwościami zaspokojenia potrzeb od najniższego do najwyższego rzędu, potrzeb zarówno w wymiarze rzeczywistym, jak i świadomościowym, w odniesieniu do jednostki bądź zbiorowości, w określonym przedziale czasowym.**

Definicja nie zwiera wielu komponentów definicji zaprezentowanych w opracowaniu, jednak w opinii autora jest adekwatna do obecnych standardów bezpieczeństwa jako kategorii praktycznej i świadomościowej, jednostki żyjącej w trzeciej dekadzie XXI wieku i stanowi podstawę do dyskusji na gruncie naukowym.

REFERENCES

- Czaputowicz, J. (2012). *Bezpieczeństwo międzynarodowe. Współczesne koncepcje*. PWN
- Czupryński, A. (2015). *Bezpieczeństwo w ujęciu teoretycznym*, w: Czupryński A., Wiśniewski B., Zboina J. (red.), *Bezpieczeństwo. Teoria-Badania-Praktyka*, CNBOP Józefów.
- Czupryński, A. (2017). *Obszar oraz obiekt i przedmiot badań w naukach o bezpieczeństwie* w: Czupryński A., Wiśniewski B., Zboina J. (red.), *Nauki o bezpieczeństwie. Wybrane problemy badań*, CNBOP Józefów.
- Czuryk M., Dunaj K., Karpiuk M., Prokop, K. (2016). *Bezpieczeństwo państwa. Zagadnienia prawne i administracyjne*, Olsztyn.
- Gryz, J. (red.). (2016). *Zarys teorii bezpieczeństwa państwa*, wyd. AON, Warszawa. i jej zastosowanie, (red. R. Rosa), WSR-R, Siedlce-Chlewiska.
- Kitler, W. (2023). *Bezpieczeństwo wewnętrzne w świetle współczesnych wyzwań teorii i praktyki problemu*, *Wiedza Obronna*, vol.282 No.1 <http://wiedzaobronna.edu.pl> DOI: <https://doi.org/10.34752/2023-f282>
- Kitler, W. (2014). *Identyfikacja, klasyfikacja, podział bezpieczeństwa państwa (narodowego)*, Warszawa AON.
- Koziej, S. (2010) *Wstęp do teorii i historii bezpieczeństwa (skrypt internetowy)*, Warszawa/Ursynów.
- Kukułka, J. (1982)., *Bezpieczeństwo a współpraca europejska: współzależności i sprzeczności interesów*, *Sprawy Międzynarodowe*.
- Kunikowski, J. (2021). *Obszary wyzwań edukacji dla bezpieczeństwa*, UPH 2(7)2021 www.desecuritate.uph.edu.pl
- Kuźniar, R. (1996). *Po pierwsze bezpieczeństwo*, Rzeczpospolita. z dn.09.01.1996. ludzkiej, [w:] *Edukacja do bezpieczeństwa i pokoju w jednoczącej się Europie. Teoria*
- Maslow, A. (1943). *A Theory of Human Motivation* w *Psychological Review*
- Pieczywok, A. (2011). *Wybrane problemy z zakresu edukacji dla bezpieczeństwa. Konteksty, zagrożenia wyzwania*, wyd. AON.
- Sitek, M. (2009). *Turystyka seksualna. Mit czy rzeczywiste zagrożenie bezpieczeństwa społecznego z perspektywy Polski i Unii Europejskiej*, [w:] M. Lisiecki (red.), *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej na tle innych państw Unii Europejskiej. Stan obecny oraz perspektywy zmian*, s. 227-246. Wydawnictwo WSGE, Józefów.
- Sitek, M. (2018). *Bezpieczeństwo ekologiczne jako zadanie gminy* [w:] E. Ura, E. Feret, S. Pieprzny (red.), *Zagadnienia bezpieczeństwa i porządku publicznego w jednostkach samorządu terytorialnego*, s. 306-315. Rzeszów, RS Druk.
- Słownik Języka Polskiego PWN. On-line., <http://sjp.pwn.pl/sjp/bezpieczenstwo>. (dostęp:08.11.2023).
- Stańczyk, J. (2011) *Istota współczesnego pojmowania bezpieczeństwa – zasadnicze tendencje*, *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego* Nr 5.

- Stańczyk, J. (2013). Usytuowanie bezpieczeństwa pośród celów uczestników stosunków międzynarodowych. *Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego 2012/2013*
- Stańczyk, J. (1996). *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*. ISP PAN, Warszawa.
- Szmyd, J. (2014) *Poczucie bezpieczeństwa jako wartość społeczna, etyczna i egzystencjalna. Rozważania podstawowe.*, Państwo i Społeczeństwo, (XIV) nr 2.
- Świniarski, J. (2017). O znaczeniach nazwy złożonej bezpieczeństwo. *Studia bezpieczeństwa narodowego*, 12(2), 17-45. <https://doi.org/10.37055/sbn/129856>
- Tulibacki, W. (1999). *Etyczne aspekty bezpieczeństwa na tle pewnych stałych cech natury*
- Zagórska, A., Kozioł M. (red.). (2023). *Wyzwania, zagrożenia i szanse dla bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego w świecie (post)pandemicznym*, wyd. Akademii Sztuki Wojennej, Warszawa.
- Zięba, R. (2012). O tożsamości nauk o bezpieczeństwie, *Zeszyty Naukowe AON* nr 1(86).
- Zięba, R. (2018). *Bezpieczeństwo międzynarodowe w XXI wieku*, wyd. Poltext.